

PSİKANALİZİN
KURTULUŞUNA DOĞRU
ALTÜST EDİCİLİKLE YENİDEN BULUŞMAK

LAURIE LAUFER

ÇEVİREN
KIVILCIM İLBAŞI

JOAN W. SCOTT'İN ÖNSÖZÜYLE



LAURIE LAUFER

Klinik psikolog, psikanalist, klinik psikopatoloji ve psikanaliz profesörüdür. Paris Cité (eski ismiyle Paris VII) Üniversitesi'nde Psikanaliz, Tıp ve Toplum Araştırmaları Merkezi'nin (CRPMS) yöneticiliğini yaptı (2016-2022). Ardından Beşeri Bilimler, Bilim ve Toplum Enstitüsü'nün (IHSS) başkanlığını üstlendi (2022). Aynı üniversitenin Kadına Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Şiddeti üzerine diploma programının eğitim sorumlusudur ve CRPMS bünyesinde eğitim ve araştırma faaliyetlerine devam etmektedir. Yas ve travma gibi ruhsal süreçler hakkındaki klinik araştırmalarının yanı sıra toplumsal cinsiyet çalışmaları, eleştirel kuramlar, Lacancı özne kliniği, Foucault ve psikanalizin soykütüğü, cinsel politika, beden ve sanatsal üretim üzerine çok sayıda eseri bulunmaktadır.

Başlıca Eserleri: *L'énigme du deuil* (2005); *Qu'est-ce que le genre?* (Florence Rochefort'la, 2014); *Foucault et la psychanalyse* (der., Amos Squerer'le)(2015); *Lettres à Lacan* (der.) (2018); *On tue une femme: le féminicide, histoire et actualités* (der.) (2019); *Après Les aveux de la chair: Généalogie du sujet chez Michel* (der., Sandra Boehringer'le) (2020); *Murmures de l'art à la psychanalyse: Impressions analytiques* (2021).

KIVILCIM İLBAŞI

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı üniversitenin Felsefe Bölümünde yükseköğrenimine devam etti ve 2013-2017 yılları arasında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2017 yılında Fransa'ya yerleşmesinin ardından Université de Paris (eski Paris V)'de Psikanalitik Klinik Psikopatoloji yüksek lisans programını tamamladı. 2021'den bu yana Université Paris Cité (eski Paris VII) Psikanalitik Çalışmalar bölümünde sözleşmeli doktora öğrencisi olarak görev yapıyor ve Psikanaliz, Tıp ve Toplum Araştırmaları Merkezi (CRPMS) bünyesinde kadına yönelik şiddet ve kadınların direniş stratejileri hakkındaki tez çalışmasını yürütüyor.

Başlıca çevirileri: Catherine Chabert, *Melankolik Kadımsı* (2022); J.-B. Pontalis, *Gecelerin Kıyısında* (2022).

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE ÇEVİRİYE ÖNSÖZ	11
JOAN W. SCOTT	
ÖNSÖZ	
TRANS-FİGÜR EDİLMİŞ BİR PSİKANALİZ İÇİN	15
1. <i>Bir Kasırga Gibi</i>	16
2. <i>Kurtuluşun Üç Figürü</i>	18
3. <i>Bir Aımancipation Yapıtı</i>	19
I	
PSİKANALİZ İSKALANMIŞ BİR FEMİNİZM MİDİR?	22
1. <i>Doğalcı Freud?</i>	24
2. <i>Freudyen Epistemolojik Kopuş: Normdışı Bir Cinsellik</i>	35
3. <i>Psikanalizin Yeniden Politikleştirilmesi</i>	41
2	
FEMİNİSTLERİN KAHKAHASI: POST, TRANS* AND THE REST OF US	46
1. <i>Emmy ve Sidonie, Konuşan Kadınlar</i>	47
2. <i>Asıl Edim Tersine Çevirmedi</i>	55
3. <i>In ya da out: Psikanaliz VEYA Feminizm</i>	60
4. <i>Psikanaliz Belası: Üç Zamanlı Bir Vals</i>	75
3	
MICHEL FOUCAULT: PSİKANALİZ İÇİN TUHAF BİR TİP	85
1. <i>İtiraf Bilimi</i>	85
2. <i>Erotoloji İçin ya da "Cinselliğin Cinsiyet/Seks Yükünü Boşaltmak"</i>	92
4	
ÜÇ BACAĞI BİR KUŞ	97
1. <i>Normsuz Özne Var mıdır?</i>	100
2. <i>Normların Yoğrulabilirliği</i>	107
3. <i>Norma Verilecek Bir Karşılık, Bilgiye Karşı Bir Direniş</i>	112

	5	
	SÖYLEYEREK DIŞLAR	115
	1. "Psikanalizin Politik Onuru"	115
	2. "Hakaretle Başlar"	122
	3. "Gururum Utancımın Moruyla Boyanmıştır"	129
	6	
QUEER DÜŞÜNÜRLERİN ELEŞTİRİLERİYLE HAREKETE GEÇEN		133
	BİR PSİKANALİZ	
	1. Sıradan Cinsel Çeşitlilik	134
	2. Politik Bir Cinsel Edim: Catacombs	137
	3. Freud'dan Gayle Rubin'e, Tersine Çevirme	140
	7	
HOMOSEKSÜELLİK YOKTUR. YAŞASIN HOMOSEKSÜELLİK!		146
	1. Freud: Büyük Yanlış Anlaşılma?	147
	2. "Homoseksüelliğin Politik Ânu"	151
	3. "Tüm kalbimle, bir homoseksüel, bir psikanalist, arzulayan bir adam olarak bulunduğum yerden yazıyorum"	154
	8	
	TRANS* ZAPSIKANALİZ?	161
	1. Fransa Cephesinde Psikanalistlere Birkaç Zaplama	161
	2. Psikanalizin "Düşünülemez Dönüşümü" Psikiyatrinin Fazlasıyla Ağır Mirası mı?	172
	9	
MUTASYON GEÇİREN BİR PSİKANALİZ		176
	1. LGBTQİ+ Neyin Adı?	176
	2. "Kafesini" Seçmek	182
	SONSÖZ	
TIKANIKLIĞI AÇILMIŞ BİR PSİKANALİZ		187
	DİZİN	191

TÜRKÇE ÇEVİRİYE ÖNSÖZ

Psikanalizin, politik cinsel kurtuluş (feminist, LGBTQI+) hareketleriyle ilişkisi eskiden beri itirazlara konu olmuştur. Freud'un öğretileri kadınların ezilmesine ve homoseksüellerin patolojikleştirilmesine sebep olan düzenleyici normları pekiştiriyor muydu yoksa bu normlara ilişkin eleştirel fikirler mi barındırıyordu? Freud karşıtlarından oluşan uzun listeden yalnızca Didier Eribon'u (*Ecrits sur la psychanalyse*, 2019) alıntıluyacağım. Eribon, queer kuramı psikanalizin (Freud'un özgün yazılarının ve bunların Lacan tarafından yeniden okunmasının) antitezi olarak önerir ve Michel Foucault'nun psikanaliz karşıtı filozofların başında geldiğini iddia eder. Eribon'un Freud'un ve Lacan'ın homofobilerini alıntılarla belgelediği eleştirisi Laurie Laufer'in bu kitabında bir yanıt bulmaktadır.

Laufer, psikanalist ve Paris Cité Üniversitesi'nde psikanaliz profesörüdür. Bu kitabıyla Freudyen öğretinin, normatif toplumsal cinsiyet ideolojilerine yönelik eleştirel değerini savunan yazarlar (Gayle Rubin, Judith Butler, Juliet Mitchell, Jacqueline Rose, Jean Allouch ve pek çokları) kalabalığına katılır. Bilhassa Freud ve Lacan'ın yeniden okumalarını anlamlı kılmak için bunları Foucault'yla beraber düşünmek gerektiğinde ısrarcıdır. Kitabı, kurucu babalardan ve Foucault ile öteki düşünürlerden uzun alıntılarla bezelidir; bu alıntılar Laufer'in savlarına kesin kanıtlar sağlamaktadır. Bu kitapta, Eribon'un polemiginde eksik olan bir bilginlik vardır: profesörün ve pratisyenin bilginliği. Foucault, Laufer'in psikanalitik öğretileri tarihselleştirmesine, barındırdıkları orijinal altüst edici öğeleri anlaşılır kılmasına ve günümüze taşımasına olanak sağlamıştır.

Laufer, çok sayıda alıntıyla Freud'un cinsel farkı verili bir olgu olarak değil, bir muamma olarak ele aldığını ortaya koyar; Freud, öznelere üretiminde normların etkisine karşı duyarlıdır. Laufer, örneğin, 1932 tarihli kadınlık hakkındaki konferansını alıntılıyarak Freud'un Beauvoir'ın ünlü formülü "kadın doğulmaz, kadın olunur"u Beauvoir'dan birkaç sene evvel bildirdiğini yazar. (s. 27) Laufer'in dikkatli Freud okuması, yalnızca belirli bir ikili düşüncenin (örneğin, Oedipus mitinin) sınırlarını değil, onu aşmanın yollarını da gösterir. Laufer'e göre Freud'un kritik kavrayışı bedenün dürtüsel olması ve haz arayışında her türden aşırılıkla nitelendirilmesidir. "Psikanalizin kurucu ve hakiki bir kopuş gerçekleştiren bu ilk uğraşında Freud, cinsellik içinde haz ve üremeyi kesin şekilde birbirinden ayırır. Dürtünün, onu doyuma götüren nesneden ayrılması, Freudyan buluş için kilit bir uğraktır." (s. 77) Bu ayrıştırma, cinsiyetler arası ikili sabit ayrımlar üzerinde temellenen normatif düzenlemeleri reddetme olanağını açar. "Erkeksi ve kadınsı arasındaki sınırları bulanıklaştıran, toplumsal cinsiyetler arasında öteki bedenler icat eden . . . çokbiçimli erojen beden" (s. 80) Laufer'e göre psikanalizin toplumsal cinsiyet ve cinselliğe yaptığı temel ve daimi katkı işte budur.

1968'in ertesinde psikanalizin feministler ve cinsel azınlık mensupları tarafından politikleştirilmesi, üreme teknolojileri ve benzeri tıbbi ilerlemelerin bedenün kavranışını dahi değiştirdiği bir dönemde, cinsellik ve toplumsal cinsiyet hakkında eleştirel çalışmalar üretilmesine katkı sağlamıştır. Laufer, bu müdahalelerin tarihini aktarır; bunlardan kimileri uzun zamandır egemen olan e/k ikili mantığından kaçmayı becerememiştir (Antoinette Fouque buna örnektir), Foucault gibi bazıları ise cinsiyetin [sexe] ve cinselliğin tarihselleştirilmesinde ısrarcı olmuştur. Henry Pelegrino ile gerçekleştirdiği söyleşide Foucault, Oedipus kompleksi üzerine Deleuzeyen eleştiriye katılır: "kesinlikle insan varoluşunun temel bir yapısı değildir; toplumun, ailenin, politik iktidarın vs. bireylere

dayatmasıdır” (s. 96). Bunun farkına varmak Laufer’i (ve ayrıca ona kalırsa Foucault’yu da) psikanalizi reddetmeye değil, dayattığı zorlamalardan özneleri özgürleştirebilmek amacıyla iktidarın onları nasıl kurduğunu çözümlmek için psikanalizi kullanmaya sevk etmiştir. “Freudyan pratik üç düzlemde çalışır: toplumsal olanın ele geçirdiği gösterenleri duymak, bu gösterenlerin bilinçdışının öznesinde nasıl iç içe geçtiğini ve beden üzerine ne gibi etkilerde bulduklarını duyulur kılmak” (s. 112). Bu yaklaşım, analistin bu etkileri yerinden etmesine, özneleri onlardan kurtarmasına izin verir.

Buradaki anahtar kavram “duyulur kılmak”tır. Laufer, analistlerin, hastalarının erotik olanaklarının ve deneyimlerinin yelpazesine dair kendi kavrayışlarını genişletmek için queer, trans ve feminist çalışmalara dâhil olmaları gerektiği hususunda ısrarcıdır. “Öyleyse kimliğe, sabit ve belirli kategoriye ve aşkınlığa ilişkin klasik şemaları tersine çeviren çokluk, çeşitlenme, değişkenlik, olanaklar, deneyimler ve olaylar Foucaultcu epistemolojinin kalbinde yer alır.” (s. 187). Sabit kategorilerin ve kimliklerin reddi, kendi kendini “efendi” ilan eden kimselerin (Jacques Alain Miller bunlardan biridir) dogmatik hükmünü bozguna uğratmanın, onların gey evliliği, homoseksüelliği ve translığı patolojikleştirmelerine izin vermemenin ve böylece psikanalizin kökenindeki eleştirel ruhu yeniden yakalamanın bir yoludur. Laufer’e göre, insan cinselliğinin Freudyan kavranışı, *a priori* yapılar ya da e/k normatif ayrımlar üzerinde temellenmez, aksine “insanların cinsellikle karşı karşıya gelmelerini sağlayan deneyim biçimlerinin tümünü kapsamaya elverişli bir yoğunlabilirliğe bağlıdır” (s. 144). Psikanaliz güçlü etkisini, “dürtüsel beden” tarafından ele geçirilen çoklu biçimlerin bir kısmını patolojikleştirip diğer kısmını normalleştirerek değil, hepsini kabul ederek sürdürebilir; kültürel olarak dayatılan normların zorlamalarından özneleri kurtararak...

Bu kitap, parlak bir kavrayışla, temel metinlerin ve önemli kuramsal katkıların dikkatli okumalarıyla öylesine doludur

ki ancak tamamı okunduğunda gereğince takdir edilebilir. Sarıh bir dille yazılmıştır; yalnız Freudyen külliyatı bilenler için değil, Freud'un kimi takipçilerinin dogmatizmini kendi düşüncesi gibi benimseyenler için de öğretici olacaktır. Aynı zamanda hem bir entelektüel tarih kitabı hem de bir manifestodur; çağdaş toplumsal cinsiyet ve cinsellik dünyasına dair kavrayışımıza psikanalizin eleştirel ruhunu dâhil edebilmek için psikanalizle iştirak edenlere (analistlere, analizanlara ya da yalnızca kuramın okurlarına) bir çağrıdır. Bu psikanaliz, normatif olmak dışında her şeydir; hatta Laufer'in de altını çizdiği gibi düzenleyici toplumsal cinsiyet normlarını eleştirilmesiyle özgürleştiricidir.

Laufer'in başlığı (*Psikanalizin Kurtuluşuna Doğru*) kurtuluşun iki yönünü vurgular: psikanaliz temel eleştirel duruşuna dönerek kendini kurtaracaktır ve bu şekilde kurucularının hayal ettiği gibi özgürleştirici [kurtarıcı] bir pratik olabilecektir.

JOAN W. SCOTT

ÖNSÖZ

TRANS-FİGÜR EDİLMİŞ BİR PSİKANALİZ İÇİN¹

“Her zaman yalnız iki tür edebiyat oldu: taklit edebiyatı ve risk edebiyatı”² diye yazar, Henri Meschonnic. Her karşılaştırmada ister istemez bulunan indirgeme riskine rağmen bugün şu sözleri söylemek için çok kuvvetli bir istek duyuyorum: “Yalnız iki tür psikanaliz vardır: taklit psikanalizi ve risk psikanalizi.” Bir tarafta Sigmund Freud ve Jacques Lacan’ı durmaksızın tekrar edenlerin psikanalizi, diğer tarafta ise paradoksal biçimde onların [Freud ve Lacan’ın] buluşunun boyutlarını daha anlaşılır kılmak adına zincirlerinden kurtulanların psikanalizi yer alıyor. Bu ikinci gruptakiler sürüden ayrılarak yeni bir patikalar açar, ayırt edici tarzlarını yaratırlar.

Freud’un buluşundan yaklaşık 150 yıl, Lacan’ın Freud okumasından ve “Freud’a dönüş”ünden ise 60 yıl sonra bugün, Fransa’da psikanalizin epistemolojik durumu nedir? Bugün toplumsal cinsiyet (cinsiyetlerarası ilişkilerin çözümlenme araçları) ile cinsellik (tertibat ve söylem), toplumsal cinsiyetler (çoğul bedenlerin üretimi) ile cinsellikler (haz pratikleri ve icatları) üzerine konuşan psikanaliz hangisi? Taklitçi olup papağanlık edeni mi yoksa dönüştürücü ve yenilikçi olanı mı?

1974’te Lacan, analistler “egolarından ve önyargılarının

¹ “Şekil değiştirmiş” olarak Türkçeleştirebileceğimiz *trans-figurée* sözcüğü, henüz kitabın ilk sayfasında psikanalizi, tire işaretiyle ayrılarak vurgulanmış trans öneki aracılığıyla trans süreciyle, geçiş fikriyle yan yana getirmektedir. Tıpkı kitabın başlığında “doğru” edatıyla hissettirilmek istendiği gibi burada da vurgu, beklenen değişimin son ürününden (başkalaşmış bir psikanalizden ve ulaştığı epistemolojik istikrar hâlinde) ziyade geçiş süreci üzerindedir. (Çev.)

² Henri Meschonnic, *Politique du rythme. Politique du sujet* [Ritmin Politikası: Özenin Politikası], Paris, Verdier, 1995, s. 24.

tamamından”³ kurtulmayı başarabilirlerse analitik deneyimin “Eros alanında bir yenilenme”⁴ getireceğini düşünüyordu. 2020’li yılların başında, feminist dalgaların ertesinde, Michel Foucault okuyan toplumsal cinsiyet çalışmalarının zamanında ve *transgender* hareketlerle birlikte bu yenilenmenin akıbeti ne oldu? Psikanaliz öteki söylemlerden, öteki deneyimlerden öğrenmeye kendini açabilir mi? Kısacası kendini ötekilerden öğrenmeye bırakabilir mi?

1. Bir Kasırga Gibi

“Fırtına koptu. Trans krizi kapımızda”: Bazı psikanaliz akımlarının toplumsal cinsiyet ve cinsellikler hakkındaki çalışmaları ve araştırmaları ele alma biçimi işte bu. Lacan’ın eserlerinin vârisi, Lacan’ın damadı (tek harfin yeri değiştirildiğinde kıyasıya kınanan ve utanç verici bulunan *gender* sözcüğünün ortaya çıkması ne komik;⁵ biraz eğlenebiliriz değil mi?), psikanalist Jacques-Alain Miller, hani Lacan psikanalizinin dünya çapındaki medyatik sözcüsü, Tapınağın gardiyanı olan Jacques-Alain Miller-de-Lacan, tüm bunlara kötü gözle bakıyor. Ona kalırsa Foucault’lar, Butler’lar, Bourcier’ler, (tuttuğu koca balığı sergileyen amatör bir balıkçı misali okuluna kabul ettiği için gurur duyduğu) Preciado’lar temel metinleri birbirine karıştırıyor ve Lacan’ın eserinden hiçbir şey anlamıyorlar, tek yaptıkları psikanalizin şeklini bozmak. Peki, bunlar burunlarını neye sokuyorlar? “Fırtına koptu. Trans krizi kapımızda. . . . Şu anda bel altı meselelerde, yani cinsellik alanında, kibarca söyleyecek olursak tam bir kargaşa hâkim. Her şey altüst

³ Jacques Lacan, *Le Séminaire. Livre I : Les écrits techniques de Freud* [Seminer. Kitap I: Freud’un Teknik Yazıları], Paris, Seuil, 1975 (1953-1954), s. 31.

⁴ Jacques Lacan, *Le Séminaire. Livre XX : Encore* [Seminer. Kitap XX], Paris, Seuil, 1975, s. 63.

⁵ Fransızcada “damat” anlamına gelen *gendre* ve İngilizce “toplumsal cinsiyet” anlamına gelen *gender* sözcükleri. (Çev.)

I

Kurtuluşun Birinci Figürü

Konuşan Kadınlar Yapısöküm Diyor

“Suç ortaklıkları devrimler
kavgaya şevktir bu
yoğun sıcak ölüm ve mutluluk
memelilerin göğüslerinde
ankalar, ankalar, ankalar
bekâr özgür altınyaldızlı
kanatlarının açılışını işitiyoruz
yüzücü kuşlar ve seireneler
yarı saydam kemikler kanatlar
yeşil güneşler yeşil güneşler
mor ve düz kırlar
çığlıklar, kahkahalar, devinimler
kadınlar muzafferce onaylar
asıl edim tersine çevirmedi”

Monique Wittig, *Les Guérillères*

I

PSİKANALİZ ISKALANMIŞ BİR FEMİNİZM MİDİR?

Psikanalistler, psikanalizin ilk zamanlarını ve *Cinsel Kuram Üzerine Üç Deneme*'nin 20. yüzyılın şafağında yarattığı skandalı hatırlatmaya bayılırlar.¹ Freudyen buluşun cinselliği altüst eden bu niteliği, analitik topluluğun kendi kökenine dair temsiline öylesine bağlıdır ki bugün kuramın ve pratiğin temellerinden bazılarını tesis eden sözcelerin² (kadınlık, cinsel fark, Oedipus karmaşası, zevklenme [*jouissance*] ve dahası Gerçek gibi) normatif ve ezici etkilerini algılanmak ve eleştirmek gittikçe daha da güç hâle gelmiştir. Bu temellerden sanki bir tarihleri yokmuş, başka epistemolojik söylemler tarafından “hibritleştirilmemişler”³ gibi söz edilir ve bu durum düşünce- nin önüne set çekilmesine neden olur. Freud’un ardından, kimi müritlerine kalırsa söylenebilecek her şeyi söylemiş ve ta o zamandan queer çalışmalar ile toplumsal cinsiyet çalışmalarının ilerisine geçmiş olan Lacan gelir.⁴ Önceki sayfalarda

¹ Bu bölüm şu makaleden ilham aldı: Laurie Laufer, « La psychanalyse est-elle un féminisme manqué ? », *Nouvelle Revue de psychosociologie*, cilt 1, no 17, 2014, s. 17-29.

² Bu çeviri boyunca Fransızca *énoncé* ve *énonciation* terimlerini sırasıyla “sözce” ve “sözceleme” sözcükleriyle Türkçeleştirdik. (Çev.)

³ Thamy Ayouch, *Psychanalyse et Hybridité. Genre, colonialité, subjecivations* [Psikanaliz ve Hibritlik: Toplumsal Cinsiyet, Kolonyalite, Özneleşmeler], Louvain, Leuven University Press, 2018.

⁴ Başka çalışmaların yanı sıra bkz. Clotilde Leguil, *L'Être et le Genre. Homme/ femme après Lacan* [Varlık ve Toplumsal Cinsiyet: Lacan'dan Sonra Erkek/ Kadın], Paris, PUF, 2018. Burada bu konum şu şekilde sunulur: “Lacan’la birlikte psikanaliz, tüm basmakalıpları parçalayarak belayı [*trouble*] her varlığa yerleştiren bir toplumsal cinsiyet yaklaşımına uzanan yolu açtı. Toplumsal cinsiyet çalışmaları bu nedenle Lacan’a borçludur.” Clotilde Leguil ve Fabian Fajnwaks (der.), *Subversion lacanienne des théories du genre* [Toplumsal Cinsiyet Kuramlarının Lacanyen Altüst Edilişi], Paris, Michèle, 2015 ise “bu yazarlar

da hatırlattığım gibi, Lacan'ın 1974'ten itibaren dile getirdiği "Eros alanında bir yenilenme" temennisi, analitik kuramın ve pratiğin fosilleşme ihtimaline, psikanalizin dogmatikleşmesine, Freud'un ve kendi yazılarının eleştirel olmayan ve döngüsel yorumlanma biçimlerine dair duyduğu bir çekince den mi ileri geliyordu? Bu çağrısı sonuçsuz mu kaldı? Freud'un ifadesiyle "erotik-toplumsal dönüşüm,"⁵ psikanalizin pratiği ve epistemo-klinik temelleri için fazlasıyla önemli bir bahistir ve burada göze alınan risk hayli büyüktür. Söz konusu olan yalnızca psikanaliz aracılığıyla kendini kurtarmak değil (eğer hedeflerinden biri buysa), bizzat psikanalizin kurtuluşudur: Kendi dogmalarına karşı bir ayaklanma, amentü hâline gelmiş sözcelerin karşısında ve psikanalizin yaşlı baronlarının ve baronçelerinin kınayan bakışlarına rağmen kazanılan bir özgürlüktür bu. Psikanalizin dogmalarından kurtuluşunun bir yan etkisi olarak onu uygulayanların da kurtulacağını umut edebilir miyiz? Psikanaliz bir *praxis* olmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet ve cinsel fark üzerine soruları karmaşıklığa izin veren epistemolojik bir araç hâline de gelirse, bu doğrultuda bir patika açmaya çalışanlar histerik, psikotik, sapkın olarak ya da bu otoriter damgaların üçüyle birden damgalanma bedelini yüklenmek zorunda kalmadan da psikanaliz eleştirel bir kuram olarak kudretini ve politik altüst ediciliğini koruyabilir. Gerçi başlı başına bu iddiaya sahip çıkmak bile belirli bir epistemo-politik⁶ konumu işaret eder.

Lacan gibi Freud da yaratıcılığa ve psikanalizin "yeniden icadına"⁷ açık kapı bırakmayı her şeyin üstünde tutmuştu.

tarafından yapılan Lacan okumasının yol açtığı yanlış anlamaların ötesine" geçmeyi dener ("bu yazarlar" olarak anılanlar, kitapta *gender studies* başlığı altında çalışmalarına gönderme yapılan yazarlardır). Ayrıca David Bernard'ın kitabının arka kapak yazısına bakılabilir (David Bernard, *La Différence du sexe* [Cinsiyetin Farkı], Paris, Éditions nouvelles du Champ lacanien).

⁵ Sigmund Freud, « Considérations actuelles sur la guerre et la mort » [Savaş ve Ölüm Üzerine Güncel Düşünceler], (*Œuvres complètes*, cilt XIII, Paris, PUF, 1994 (1915), s. 137.

⁶ Bu terimi Sam Bourcier'den ödünç alıyorum: Sam Bourcier, *Queer zones. La trilogie* [Queer Bölgeler. Üçleme], Paris, Amsterdam Yayınları, 2018.

⁷ Geçiş tertibatının (*dispositif de la passe*) kimi güçlüklerle karşılaştığı dönemde,